

MỘT SỐ MIỀN NGUỒN CƠ BẢN TRONG DIỄN NGÔN CHÍNH TRỊ TRÊN BÁO NHÂN DÂN ĐIỆN TỬ

HÒ THI THOẠI*

Abstract: From the theory of cognitive linguistics, the article examines the structural metaphor model of POLITICS IS HEAT/FIRE; POLITICS IS CLIMATE REGIME in the discourse of Vietnamese-language comments in “Bình luận quốc tế” (International commentaries) section on *Nhân Dân điện tử* news site. 360 articles in the section, posted between 1/6/2016 and 30/6/2019, were surveyed. Based on the correspondences in experience and knowledge in the source domain mapped onto the target domain, the article identifies the mechanism of mapping between the source domain and the target domain of the studied metaphors in Vietnamese media. Based on logical relations in the organization of the conceptual metaphor’s mapping diagram, the article highlights the typical thinking in the conceptual structure characteristic of Vietnamese media.

Key words: *politics, heat, climate regime, source domain, target domain.*

1. Đặt vấn đề

Những năm cuối thế kỉ XX, sự hình thành của khoa học tri nhận đã mở ra góc nhìn toàn diện hơn về ngôn ngữ và tri nhận. Các nhà nghiên cứu đã chứng minh ẩn dụ không còn là một khái niệm ngôn ngữ học đơn thuần, mà nó trở thành một đối tượng được nghiên cứu sâu trong mối quan hệ với triết học, logic học và tâm lí học. Chính nhờ ẩn dụ tri nhận (ẩn dụ ý niệm), chúng ta có thể dễ dàng tư duy từ những điều bình thường nhất đến những lí thuyết khoa học thâm thúy, phức tạp nhất và nó chính là “chìa khóa mở ra sự hiểu biết” về thế giới. Thông qua lăng kính ẩn dụ tri nhận mà tư tưởng, hệ giá trị và văn hóa của một đối tượng được biểu hiện một cách rõ ràng, mạch lạc, giúp truyền đạt những nội dung vốn trừu tượng, khó hình dung thành những nội dung gần gũi nhưng không làm mất đi ý nghĩa và sự hàm súc sẵn có, được sử dụng triệt để và đa dạng nhất ở loại hình diễn ngôn chính trị.

Có thể nói, diễn ngôn là một đối tượng được giới Việt ngữ học “cày xới” tương đối cặn kẽ trên nhiều lĩnh vực, từ diễn ngôn báo chí, diễn ngôn hội thoại, diễn ngôn khẩu hiệu... Tuy nhiên diễn ngôn chính trị lại ít được quan tâm và tìm hiểu tương xứng với tầm quan trọng của nó. Nguyên nhân xuất phát từ định kiến của một bộ phận người quan niệm rằng diễn ngôn chính trị thuộc về lĩnh vực chính trị do đó nó không phải đối tượng nghiên cứu của ngôn ngữ học. Cách tiếp cận như vậy chưa thật chính xác vì diễn ngôn chính trị là loại diễn ngôn đề cập đến các vấn

* Học viện Kỹ thuật Quân sự.

đề quản lí xã hội, thể hiện mối quan tâm của con người đối với các vấn đề nhà nước, giai cấp, xã hội... Xem xét ở góc độ phân tích ngôn ngữ thì diễn ngôn chính trị là loại hình có sự liên kết một cách chặt chẽ giữa diễn ngôn và hành động. Trong diễn ngôn chính trị thì nói, viết là phương pháp, cách thức đề tác động đến người khác, khiến đối tượng tiếp nhận, hiểu và suy nghĩ về vấn đề đó. Cách tiếp cận trên cho thấy, chủ thể sử dụng diễn ngôn rất đa dạng từ những chính trị gia, những nhà tư bản, nhà giáo, phóng viên, nhà nghiên cứu đến người dân, thành viên các tổ chức chính trị, xã hội. Trong đó, chính trị gia sử dụng diễn ngôn chính trị nhằm xây dựng hình ảnh bản thân, truyền đạt những quan điểm chính trị, cam kết hành động và khẳng định uy tín cá nhân thông qua những diễn ngôn ngắn gọn, súc tích. Nhà tư bản sử dụng diễn ngôn chính trị trong những hội thảo, diễn đàn trao đổi với nhà cầm quyền trong mối quan hệ giữa doanh nghiệp và nhà nước. Người dân sử dụng diễn ngôn chính trị vào mục đích bày tỏ những quan điểm của bản thân về các vấn đề quản lí nhà nước, các chính sách, vấn đề xã hội, nhìn nhận, đánh giá về các chính khách... Nhà giáo, nhà nghiên cứu, phóng viên sử dụng diễn ngôn chính trị để truyền tải những thông tin, quan điểm, kết quả nghiên cứu, điều tra đến đối tượng của mình. Sử dụng nhuần nhuyễn diễn ngôn chính trị sẽ giúp chủ thể truyền đạt được ý tưởng, quan điểm của mình một cách hiệu quả mà không biểu lộ sự phô trương, thiếu tế nhị trong cách hành văn.

Nghiên cứu của chúng tôi sử dụng 360 bài viết diễn ngôn chính trị tiếng Việt, trong chuyên mục *Bình luận quốc tế* của báo *Nhân Dân điện tử* trong thời gian 03 năm (từ 01/06/2016 đến 30/06/2019) để góp phần làm rõ cách sử dụng diễn ngôn chính trị trong lĩnh vực báo chí. Trong đó, chúng tôi tập trung luận giải hai miền nguồn là *NHIỆT; HIỆN TƯỢNG THỜI TIẾT/TỰ NHIÊN* và miền đích *CHÍNH TRỊ* để chỉ ra mô hình sử dụng ẩn dụ tri nhận chủ yếu mà truyền thông tiếng Việt hay dùng nhằm nâng cao hiệu quả tác động đến người tiếp nhận thông tin. Bài viết lựa chọn chuyên mục *Bình luận quốc tế* của tờ báo lớn của Việt Nam bởi đây là chuyên mục thể hiện nhiều ẩn dụ cấu trúc, thể hiện ở các diễn ngôn bình luận. Các vấn đề chính trị thường xuất hiện ở các biểu thức ẩn dụ cấu trúc khác nhau. Báo *Nhân Dân điện tử* là cơ quan ngôn luận của Đảng, là chuẩn mực cho các tờ báo khác tại Việt Nam. Chính vì vậy, ngôn ngữ sử dụng cũng mang tính chính luận của Đảng và Nhà nước. Tờ báo này được xem là một trong các trang có lượng truy cập nhiều nhất, tin tức phong phú và được cập nhật hàng giờ, có khối lượng độc giả đông đảo và đa dạng.

Ẩn dụ ý niệm (cognitive/conceptual metaphor) là sự ý niệm hóa một miền tinh thần này qua một miền tinh thần khác, đó là sự ánh xạ (mapping) có hệ thống từ một miền nguồn sang một miền đích thông qua một mô hình tri nhận. Theo G. Lakoff và M. Johnson [7, tr.5], ẩn dụ ý niệm là một cơ chế nhận thức mà thông qua nó, logic của những khái niệm có tính trừu tượng được thay bằng logic của những khái niệm có tính cụ thể hơn. Ẩn dụ gắn liền với đặc trưng văn hóa tinh thần của người bản ngữ. Theo phân loại của Lakoff và Johnson [7] thì có 3 loại ẩn dụ ý niệm, đó là: ẩn dụ cấu trúc, ẩn dụ định hướng và ẩn dụ bản thể. Trong bài viết này, chúng tôi tập trung vào ẩn dụ cấu trúc trong diễn ngôn chính trị, là loại ẩn dụ có sức tác động mạnh mẽ, rõ nét nhất, phù hợp với thể loại diễn ngôn này.

Ẩn dụ cấu trúc (Structural metaphor) là loại ẩn dụ khi nghĩa (hoặc giá trị) của một từ (hay một biểu thức) này được hiểu (được đánh giá) thông qua cấu trúc của một từ (hoặc một biểu thức) khác). Với ẩn dụ này, người ta hiểu được ý niệm miền đích A (thường trừu tượng) thông qua các cấu trúc ý niệm miền nguồn B (cụ thể hơn). Miền nguồn cung cấp một cấu trúc tri thức tương đối phong phú cho miền ý niệm đích, và sự hiểu biết này diễn ra thông qua các ánh xạ lược đồ ánh xạ ý niệm giữa các yếu tố của miền A và B. Ánh xạ lược đồ mang tính chất bộ phận và đơn tuyến, và sự chiếu xạ từ miền nguồn lên miền đích là có chọn lọc với sự chuyển di của một số thuộc tính từ miền nguồn đến miền đích mà không có chiều ngược lại.

2. Ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT trong diễn ngôn chính trị tiếng Việt

Từ nguồn cứ liệu khảo cứu, chúng tôi nhận thấy ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT (POLITICS IS THE CAUSE OF HEAT (FIRE)) xuất hiện nhiều trong các diễn ngôn báo chí và đảm bảo chức năng truyền đạt thông tin một cách tối ưu. Gốc rễ của ẩn dụ cấu trúc này được xuất phát từ trải nghiệm nghiệm thân của con người về nhiệt lượng như: có sức nóng, gây cháy, có khả năng làm tan chảy, làm sôi chất lỏng... Ở đây, tác giả đã cụ thể hóa một trạng thái vốn trừu tượng của chính trị, làm nó trở nên cụ thể, hữu hình, dễ hiểu như một thứ vật chất tỏa nhiệt. Có thể biểu diễn lược đồ ánh xạ giữa hai miền không gian Nguồn - Đích như sau:

Bảng 1. Sơ đồ ánh xạ CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT

Miền nguồn NHIỆT		Miền đích CHÍNH TRỊ
Nóng, bùng cháy	⇒	Tính chất xung đột chính trị
Lan truyền	⇒	Sự lan truyền của xung đột chính trị
Nhiệt độ tăng cao	⇒	Bất ổn chính trị sôi sục, tăng cao
Nhiệt lượng hạ	⇒	Tình hình chính trị dịu lắng/giảm bất ổn
Vật chứa nhiệt	⇒	Nơi/ địa điểm có xung đột chính trị
Các tác nhân vào thang nhiệt độ	⇒	Các tác nhân/ nhân tố làm tình hình chính trị phức tạp

Từ lược đồ ánh xạ có thể thấy rằng, diễn biến chính trị được xem như lửa, nó sẽ tăng nhiệt và nóng lên nếu các động thái chính trị có ảnh hưởng tiêu cực đến các quốc gia. Thậm chí ngọn lửa còn có thể được thổi bùng lên, nguy cơ lan rộng ra xung quanh và gây nguy hiểm cho các vùng lân cận, đó là khi bất ổn chính trị lan rộng, không kiểm chế được.

Xuất phát từ đặc trưng của miền nguồn NHIỆT, trong ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT, các thuộc tính về nhiệt lượng, vật chứa nhiệt, mức độ nhiệt, sự lan tỏa của nhiệt đã được kích hoạt, khiến trong các diễn ngôn bình luận chính trị xuất hiện hàng loạt dụ dẫn (vehicles) mô tả miền nhiệt và các trạng thái của nhiệt như: *nóng, chảo lửa, điểm nóng, châm lửa, bùng lên, hạ nhiệt, vấn đề nóng, nóng như lửa, âm ỉ cháy, dập tắt, châm ngòi, lò lửa, đốt nóng, bất ổn, nòng ấm, nóng bỏng, thùng thuốc súng, thù lửa, thổi bùng, dập tắt, ấm, đồng lửa,*

sưởi ấm, lò, giải nhiệt, bầu khí nóng, tăng nhiệt, ấm nóng, bùng... Tóm lại, khi ý niệm hoá CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT, có nghĩa là người viết đã cụ thể hoá một trạng thái vốn trừu tượng của chính trị, làm cho trạng thái trừu tượng ấy trở nên cụ thể, hữu hình, như một vật chất khi nó toả nhiệt lượng.

Có thể hình dung các dụ dẫn thường được sử dụng trong ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT trong bảng sau:

Bảng 2. Thống kê dụ dẫn của ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT

Dụ dẫn	Lượt xuất hiện	Dụ dẫn	Lượt xuất hiện
Âm i cháy	1	Hạ nhiệt	52
Bão lửa thịnh nộ	1	Lò lửa/ lò lửa xung đột	7
Bùng lên	2	Lửa giận/ Lửa bạo lực	5
Bùng phát	13	Môi lửa	1
Châm lửa	1	Náy lửa	3
Châm ngòi	13	Ngòi nổ	2
Chào lửa/ Chào lửa xung đột	17	Ngòi trên đồng lửa	2
Cháy/ cháy lan	12	Ngọn lửa/ Ngọn lửa âm i/ Ngọn lửa xung đột	15
Chia lửa	1	Nóng bỏng	12
Cơm sôi bớt lửa	1	Nóng như lửa	2
Đám cháy	3	Nóng/ nóng lên	3
Dập tắt	5	Nước sôi lửa bùng	6
Điểm nóng/ Điểm nóng xung đột	61	Sức nóng	6
Đổ thêm dầu vào lửa/ thêm dầu vào lửa	15	Tăng nhiệt	16
Đốm lửa/ Đốm lửa nhỏ	4	Thổi bùng/ Thổi bùng lên	13
Đốt nóng	1	Thổi bùng ngọn lửa	2
Giải nhiệt	1	Thử lửa	1
Giảm nhiệt	2	Thùng thuốc súng	1
Đóng băng	3	Băng giá	1
Tổng = 291			

Trong ngữ liệu khảo sát, ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT có tần số xuất hiện là 291 lượt/360 bài viết. Lịch sử xã hội loài người qua các thời kì cho thấy, các vấn đề, sự kiện chính trị luôn là giữ vị trí quan trọng đặc biệt, được đặt lên hàng đầu trực tiếp ảnh hưởng đến sự tồn vong hay phát triển của một quốc gia dân tộc; sự tồn tại hay xóa bỏ của một giai cấp, đảng phái; sự thành công hay thất bại của chính trị gia bao giờ cũng là vấn đề thời sự, nóng bỏng. Với đặc trưng của chuyên mục *Bình luận quốc tế*, chủ đề chính mà các bài viết nêu ra chủ yếu là diễn biến chính trị, các chính sách điều hòa về kinh tế, điều hòa về bất ổn chính trị, hay đàm phán về chấm dứt chiến tranh, giải trừ vũ khí hạt nhân hay đàm phán hòa bình; các vấn đề về an sinh xã hội và chính sách an sinh xã hội, chính sách nhập cư hoặc di cư, chính sách về tôn giáo và tự do tôn giáo... Vì vậy, các biểu thức ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT xuất hiện khá nhiều với ý niệm hoá chính trị qua thang độ nhiệt (291 lượt dụ dẫn).

Sự bất ổn chính trị có thể gây nên các hiệu ứng cảm xúc tiêu cực cho người đại diện (chính trị gia) và con người thuộc tổ chức chính trị nói chung. Phản ứng của con người khi đối diện với bất ổn chính trị được thể hiện ở các trạng thái tức giận, bất an, giận dữ, đôi khi thiếu kiềm chế... Thực tế, xung đột chính trị diễn ra trong nội bộ một quốc gia hay giữa các quốc gia với nhau về các vấn đề chiến tranh, tranh chấp chủ quyền, vũ khí, hạt nhân, kinh tế, y tế, an ninh quốc phòng, ngoại giao... và mâu thuẫn xuất hiện, có nguy cơ lan rộng sẽ kéo theo các cuộc đấu tranh chính trị trên quy mô lớn thay vì nhỏ lẻ hoặc cục bộ. Nguy cơ xung đột chính trị được tác giả ý niệm hoá như sự “nóng” lên, thể hiện sự gia tăng mâu thuẫn và xung đột. Xung đột chính trị còn được thể hiện thông qua dụ dẫn “tăng nhiệt” của ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT. Ví dụ:

Tình hình Y-ê-men có dấu hiệu "tăng nhiệt" khi quân đội chính phủ tăng cường các cuộc tiến công nhằm giành lại các vùng lãnh thổ từ tay quân nổi dậy Hu-thi. (1)

Khác tình hình lâu nay, dưới thời Tổng thống Donald Trump, không phải CHDCND Triều Tiên mà chính Mỹ là bên vận dụng chính sách "bên miệng hố chiến tranh", khi đưa ra những lời đe dọa chưa từng có, kiểu như trút bão lửa thịnh nộ. (2)

Mặc dù "sức nóng" trên chiến trường đã hạ nhiệt, song vấn đề nhân đạo lại trở thành một "điểm nóng" mới trong lòng cuộc khủng hoảng. (3)

Các tác giả ý niệm xung đột chính trị có thể được giải quyết bằng cách sử dụng ánh xạ miền nguồn NHIỆT với dụ dẫn *hạ nhiệt*, hàm ý về sự an toàn và ít nguy hiểm hơn. Như chúng ta đã biết, những năm qua khủng bố luôn ảnh hưởng đến an ninh toàn cầu, các nước trên thế giới đều lo ngại trước vấn nạn khủng bố. Nếu giải quyết được những vấn đề khủng bố toàn cầu, mối đe dọa đến an ninh của các nước được dỡ bỏ thì xung đột giữa các bên sẽ không còn quá gay gắt. Ý niệm này được thể hiện thông qua dụ dẫn *hạ nhiệt*, thể hiện sự giảm bớt xung đột chính trị giữa các bên. Ví dụ:

Đáp lại, Chính quyền mới ở Mỹ cho rằng, việc soạn thảo và ban hành lệnh cấm nhập cảnh một cách dứt khoát là nhằm bảo vệ nước Mỹ trước các nguy cơ khủng bố trong bối cảnh chủ nghĩa khủng bố cực đoan trên thế giới hiện chưa có dấu hiệu hạ nhiệt. (4)

Thỏa thuận thiết lập bốn vùng an toàn ở Xy-ri do Nga, Thổ Nhĩ Kỳ và I-ran ký tại cuộc hòa đàm diễn ra ở A-xta-na (Ca-dắc-xtan) mới đây được coi là bước đột phá quan trọng trong nỗ lực hạ nhiệt căng thẳng ở Xy-ri. (5)

Phủ Tổng thống Hàn Quốc nhấn mạnh, phái đoàn Triều Tiên, với sự tham gia của nhiều quan chức cấp cao, đã hàm chứa thiện chí của Bình Nhưỡng đối với việc chào mừng Ô-lim-pich mùa đông Piêng-chang 2018, cũng như mong muốn hạ nhiệt căng thẳng trong quan hệ liên Triều. (6)

Không thể phủ nhận tầm quan trọng của INF, nhất là trong bối cảnh hiện nay khi cạnh tranh chiến lược quyết liệt giữa Nga và Mỹ cùng các đồng minh châu Âu chưa có dấu hiệu giảm nhiệt. (7)

Bên cạnh dụ dẫn nóng lên của nhiệt hay giảm nhiệt đề ý niệm hoá về mức độ xung đột chính trị thì dụ dẫn mát nhiệt, hạ nhiệt cũng góp phần giúp người đọc hiểu được sự giảm dần căng thẳng trong mối quan hệ giữa các chủ thể chính trị. Các dụ dẫn này được sử dụng khi những mẫu thuẫn chính trị chỉ mới ảnh hưởng đến sự hợp tác giữa các quốc gia và chưa gây ra những xung đột chính trị mang tính chất nghiêm trọng.

Giải pháp rút củi đáy nồi của Tổng thống Thổ Nhĩ Kỳ T. Êc-đô-gan đã giúp “hạ nhiệt” căng thẳng trong quan hệ của nước này với Mỹ. (8)

Một trong những vấn đề được coi là thách thức nghiêm trọng hiện nay đối với AL là “hạ nhiệt” căng thẳng đang leo thang ở các vùng lãnh thổ của Palestine, khi giao tranh giữa binh sĩ Israel và người Palestine liên tục xảy ra. (9)

Chúng ta nhận thấy, ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT xuất hiện với tần suất cao, phổ biến và đảm bảo được tính hiệu quả diễn đạt của ngôn ngữ nhờ vào sự đa dạng trong cách sử dụng, vì thế giúp người đọc nhanh chóng hiểu được tính chất của các xung đột/ mâu thuẫn chính trị trên trường quốc tế thông qua các nhóm dụ dẫn (*chào lửa/ châm lửa/ hạ nhiệt...*).

3. Ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ HIỆN TƯỢNG THỜI TIẾT/ TỰ NHIÊN trong diễn ngôn chính trị tiếng Việt

Như chúng ta đã biết, dân tộc Việt Nam có chiều dài lịch sử hơn bốn nghìn năm dựng nước và giữ nước, gắn liền với nền văn hóa nông nghiệp. Chính vì vậy, thời tiết luôn là một yếu tố gắn bó với cuộc sống của mỗi con người. Trong kho tàng văn học dân gian, chúng ta cũng dễ dàng bắt gặp trong ca dao, hò, vè... đề cập tới những vấn đề thiên nhiên, thời tiết liên quan đến cuộc sống của người dân, của đất nước. Do đó, sự hiện diện của yếu tố thời tiết trong các ẩn dụ cấu trúc ở các diễn ngôn chính trị là tất yếu, với nhiều biểu hiện phong phú để truyền tải thông tin, diễn đạt ý định của chủ thể, nhằm thuyết phục đối người đọc và người tiếp nhận thông tin.

Kết quả thống kê trên cứ liệu khảo cứu, đã xuất hiện 224 lượt dụ dẫn về hiện tượng thời tiết/ tự nhiên trên tổng số 360 bài viết, điều này càng khẳng định việc sử dụng các ẩn dụ đó trong diễn ngôn chính trị là khá phổ biến nhằm mục đích thông tin, tuyên truyền và tác động tới rộng rãi độc giả, công chúng. Trong các biểu thức ẩn dụ này, các hiện tượng thời tiết phổ biến như thời tiết xấu, các hiện tượng thời tiết cực đoan, thiên tai,... được dùng làm miền nguồn khá

phổ biến để mô tả sự khó lường và tính dễ biến động trên trường chính trị. Có thể biểu diễn lược đồ ánh xạ giữa hai miền không gian Nguồn - Đích như sau:

Bảng 3. Sơ đồ ánh xạ của ẩn dụ CHÍNH TRỊ LÀ HIỆN TƯỢNG THỜI TIẾT/ TỰ NHIÊN

Miền nguồn HIỆN TƯỢNG THỜI TIẾT/ TỰ NHIÊN		Miền đích CHÍNH TRỊ
Thời tiết	⇒	Môi trường chính trị
Thời tiết xấu	⇒	Bất ổn chính trị
Hiện tượng thời tiết bất ngờ	⇒	Các sự kiện chính trị
Thiên tai	⇒	Biến động chính trị/ chiến tranh
Gió	⇒	Sự đổi mới
Bình minh	⇒	Bắt đầu giai đoạn mới
Hoàng hôn	⇒	Kết thúc một giai đoạn

Ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ HIỆN TƯỢNG THỜI TIẾT/ TỰ NHIÊN gắn liền với kinh nghiệm của người Việt, vốn gắn bó mật thiết với các hiện tượng tự nhiên. Như chúng ta đã biết, thời tiết thay đổi xấu đi có thể gây ra mưa, gió, bão, lũ, nắng nóng, địa chấn, sóng thần... và khi thời tiết đẹp thì “trời yên, biển lặng, mưa thuận, gió hòa”. Trong đời sống thực tế, các trải nghiệm xã hội cho thấy các trạng thái chính trị bất ổn có thể gây nên những hiệu ứng cảm xúc tiêu cực cho người đại diện (chính trị gia) và con người thuộc các tổ chức chính trị nói chung và ngược lại. Chính vì vậy có sự tương đồng giữa các yếu tố thời tiết và chính trị để tạo nên ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ HIỆN TƯỢNG THỜI TIẾT/ TỰ NHIÊN. Theo kết quả phân tích của chúng tôi, một số dụ dẫn thường được sử dụng trong các diễn ngôn tiếng Việt được thống kê trong bảng sau:

Bảng 4. Thống kê dụ dẫn của ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ HIỆN TƯỢNG THỜI TIẾT/ TỰ NHIÊN

Dụ dẫn	Lượt xuất hiện	Dụ dẫn	Lượt xuất hiện
Bầu khí nóng	2	Dư chấn	1
Chân trời mới	1	Gió đổi chiều/ cơn gió đảo chiều	2
Chày/dòng chày	3	Luồng gió/ làn gió/ làn gió ngược/ làn gió độc	9
Cơn bão/ bão/ trận bão/ giông bão/ tâm bão/ bão tố	17	Mây/ Bóng mây đen	2
Cơn địa chấn	8	Ngủ đông	1

Cơ lốc	1	Quét qua	3
Đầu nguồn	2	Sóng/ sóng ngầm/ sóng dữ/ sóng thần/ cơn sóng ngầm/ cơn sóng/ sóng cả/ làn sóng/sóng gió/ dậy sóng/ nổi sóng	152
Đông bão	1	Tan băng/ đóng băng	13
Dòng chảy	2	Thối	4
Dòng lũ/ cơn lũ/ thác lũ	2	Trận mưa	1
Tổng = 224			

Từ nguồn cứ liệu được tổng hợp, phân tích trên đây cho thấy các tác giả đều sử dụng các thuộc tính của miền nguồn THỜI TIẾT/ TỰ NHIÊN để chiếu xạ lên miền đích CHÍNH TRỊ, một số dụ dẫn thường được sử dụng như *cơn địa chấn, dư chấn, sóng gió*,... khi nói về tình hình chính trị ở một quốc gia, khu vực nào đó. Ví dụ:

Giờ đây, các quốc gia châu Âu lại đang đứng trước nguy cơ đối mặt một cơn địa chấn chính trị mới khi lãnh đạo đảng cực hữu Mặt trận Quốc gia (FN) chủ trương chống EU, bà M.Lor Pen, giành ưu thế trong cuộc đua trở thành Tổng thống Pháp. (10)

Quyết định rút khỏi TPP đặt Mỹ trước nguy cơ gặp sóng gió trong quan hệ với khu vực châu Á - Thái Bình Dương. (11)

Song, những dư chấn mà nó để lại báo hiệu những bất ổn chính trị, xã hội vẫn chưa dứt. (12)

Hiện tượng thời tiết *tan băng* được ý niệm hoá như là sự nổi lại những mối quan hệ, hoặc tháo gỡ những mâu thuẫn chính trị trước đây giữa các quốc gia với nhau, hàm ý về mối quan hệ ít thù địch, ít căng thẳng hơn và chỉ dừng lại ở mức độ không có tương tác sâu, thường xuyên. Ngược lại dụ dẫn *đóng băng* được tác giả sử dụng để định hướng người đọc về mối quan hệ giữa các quốc gia ngày càng xấu đi. Ví dụ:

Còn cần nhiều thời gian để quan hệ Pháp - Nga tan băng, nhưng chuyển thăm vẫn mở ra cánh cửa hy vọng về thúc đẩy hợp tác song phương trong tương lai. (13)

Trong thời gian diễn ra Thế vận hội, Tổng thống Hàn Quốc Moon Jae-in đã tiếp các quan chức cấp cao Triều Tiên, thể hiện rõ thiện chí của chính quyền Seoul thúc đẩy “tan băng” trong quan hệ liên Triều. (14)

Việc NATO và Nga “hoàn toàn chấm dứt hợp tác ở cả các lĩnh vực dân sự và quân sự” như tuyên bố của Thứ trưởng Ngoại giao Nga A.Grushko cho thấy mối quan hệ giữa hai đối tác này đã tạm thời “đóng băng”. (15)

Khi những quyết sách chính trị có ảnh hưởng tiêu cực đến hòa bình, kinh tế, chính trị,... trong nội bộ hoặc nước khác thì lúc đó xảy ra bất ổn chính trị. Mức độ bất ổn chính trị có thể tạo ra những làn sóng bạo lực, biểu tình hay bạo động, khủng bố hoặc nặng nề nhất là dẫn đến chiến tranh (nội chiến hoặc chiến tranh giữa các quốc gia). Khi đó người viết thường sử dụng những dụ dẫn *làn sóng*, *sóng gió*, *sóng ngầm*, *nổi sóng*... để định hướng người đọc. Ví dụ:

Trong bối cảnh quan hệ đồng minh giữa Thổ Nhĩ Kỳ với Mỹ gặp không ít "sóng gió", thúc đẩy quan hệ với Nga đã mở ra một cánh cửa hợp tác mới cho "xứ sở thảm bay". (16)

Nhằm ngăn chặn "làn sóng vàng" gây bất ổn và bạo loạn nêu trên, ngày 5-2, Quốc hội Pháp đã thông qua dự luật có tên gọi "luật chống những kẻ đập phá", với 387 phiếu ủng hộ, 92 phiếu chống và 74 phiếu trắng. (15)

Nếu những khó khăn nêu trên không sớm được giải quyết, rất có thể chính trường "đất nước hình chiếc ủng" sẽ lại "nổi sóng" trong thời gian tới. (17)

Có thể nói, ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ HIỆN TƯỢNG TỰ NHIÊN/ THỜI TIẾT, với nhiều biểu hiện khác nhau, đã thể hiện được tính chất của các quan hệ chính trị hay những sự kiện chính trị bất ngờ làm thay đổi cục diện chính trị, giúp người đọc lĩnh hội nhanh chóng hậu quả của những xung đột/ mâu thuẫn chính trị đối với các sự kiện chính trị trong nước và quốc tế thông qua các dụ dẫn như (*con bão/ con lốc/ làn sóng/ đống băng*,...).

3. Kết luận

Trên cơ sở khảo sát ẩn dụ cấu trúc CHÍNH TRỊ LÀ NHIỆT và CHÍNH TRỊ LÀ HIỆN TƯỢNG THỜI TIẾT/ TỰ NHIÊN trong diễn ngôn bình luận chính trị tiếng Việt trên báo *Nhân Dân điện tử*, bài viết tập trung làm rõ cơ chế ánh xạ, chỉ ra con đường chuyển di các nét thuộc tính giữa hai miền nguồn (NHIỆT; THỜI TIẾT/ TỰ NHIÊN) và miền đích (CHÍNH TRỊ). Kết quả khảo sát và phân tích ngữ liệu cho thấy các mô hình ẩn dụ cấu trúc đều tuân theo quy luật ánh xạ đơn tuyến dạng lược đồ từ miền nguồn sang miền đích, thể hiện rõ tính bộ phận của quá trình ý niệm hóa. Có thể khẳng định những nhận thức về chính trị và những vấn đề liên quan đến đời sống chính trị trong các bài viết ở chuyên mục *Bình luận quốc tế* của các tác giả đều xuất phát từ những tri thức nền, được xác lập từ những trải nghiệm thực tiễn của con người về cấu trúc và đặc trưng của NHIỆT và THỜI TIẾT/ TỰ NHIÊN. Điều đó góp phần lí giải một kiểu tư duy đặc thù của truyền thông tiếng Việt, đó là thường xem các sự kiện chính trị như những hiện tượng thời tiết tự nhiên hoặc như nhiệt lượng, sự thay đổi cực đoan của thời tiết hay sự thay đổi lên/ xuống của nhiệt lượng tương ứng với sự bấp bênh, thay đổi khó lường của đời sống chính trị. Các thuộc tính từ miền nguồn cũng phản ánh tính chất khốc liệt, cam go của chính trường. Việc điều phối các hoạt động chính trị phải thật sự cẩn trọng và cân nhắc, nếu không thì sự nghiệp chính trị của chính trị gia sẽ có nguy cơ bị tiêu biến và bị vùi lấp như khi phải chịu sự tác động của các hiện tượng thời tiết cực đoan.

NGUỒN NGŨ LIỆU

1. “*Xởi lên*” *những hoài nghi*, Thứ Ba, 07/02/2017, 18:38:07. <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/32008302-xoi-len-nhung-hoai-nghi.html>.
2. *Bất thường và khó lường*, Thứ Bảy, 20/01/2018, 20:07:35. <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/35340702-bat-thuong-va-kho-luong.html>.
3. *Động lực quan trọng*, Chủ Nhật, 17/03/2019, 04:58:09. <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/39524802-%C3%B0ong-luc-quan-trong.html>.
4. *Chông chênh “giấc mơ Mỹ*, Thứ Hai, 13/02/2017, 20:48:15 <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/32061802-chong-chenh-%E2%80%9Cgiac-mo-my%E2%80%9D.html>.
5. *Nỗ lực đúng hướng*, Thứ Tư, 10/05/2017, 20:26:12 <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/32835602-no-luc-dung-huong.html>.
6. *Cơn gió lành từ ngoại giao thể thao*, Thứ Năm, 08/02/2018, 20:17:19. <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/35526502-con-gio-lanh-tu-ngoai-giao-the-thao.html>.
7. *Hệ lụy khôn lường*, Chủ Nhật, 03/02/2019, 02:33:32. <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/39124602-he-luy-khon-luong.html>.
8. *Hàn gấn rạn nứt*, Thứ Sáu, 19/10/2018, 04:33:21. <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/37968202-han-gan-ran-nut.html>.
9. *Thách thức nghiêm trọng*, Thứ Sáu, 29/03/2019, 02:17:50. <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/39666702-thach-thuc-nghiem-trong.html>;
10. *Châu Âu trước nguy cơ chia rẽ*, Thứ Năm, 09/02/2017, 20:51:59. <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/32028002-chau-au-truoc-nguy-co-chia-re.html>;
11. *Cuộc “sát hạch” đầu tiên*, Thứ Bảy, 18/02/2017, 19:12:49; <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/32099102-cuoc-%E2%80%9Csat-hach%E2%80%9D-dau-tien.html>;
12. *Trăm mối tơ vò*, Thứ Tư, 15/03/2017, 21:00:09; <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/32321902-tram-moi-to-vo.html>;
13. *Cánh cửa hy vọng*, Thứ Hai, 29/05/2017, 21:39:48; <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/33012502-canh-cua-hy-vong.html>;
14. *Thông điệp hòa bình từ Pyeongchang*, Chủ Nhật, 25/02/2018, 21:06:28. <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/35640602-thong-diep-hoa-binh-tu-pyeongchang.html>;
15. *Đường ai nấy đi*, Chủ Nhật, 21/04/2019, 02:26:22. <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/39925802-%C3%B0uong-ai-nay-di.html>;
16. *Bảo đảm lợi ích quốc gia*, Thứ Bảy, 24/11/2018, 02:40:28; <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/38343202-bao-dam-loi-ich-quoc-gia.html>;

17. *Khó khăn bùa vay*, Thứ Bảy, 09/02/2019, 02:22:58; <https://nhandan.com.vn/thegioi/binh-luan-quoc-te/item/39151602-kho-khan-bua-vay.html>.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Tiên Dũng, *Án dụ ý niệm trong diễn ngôn chính trị (trên tư liệu tiếng Anh và tiếng Việt)*, Luận án Tiến sĩ Ngôn ngữ học, Học viện Khoa học xã hội, 2019.
2. Nguyễn Thị Hương, Trần Thị Hoàng Anh, *Bàn về diễn ngôn chính trị*, Ngôn ngữ & Đời sống, số 12 (230), tr.20-26, 2014.
3. Nguyễn Thị Như Ngọc, *Án dụ trong văn bản diễn thuyết chính trị Mỹ và việc dịch án dụ từ tiếng Anh sang tiếng Việt*, Luận án Tiến sĩ Ngữ Văn, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn Thành phố Hồ Chí Minh, 2015.
4. Grady, J. E., *A typology of motivation for conceptual metaphor: correlation vs. resemblance*, In: Steen G., & Gibbs R. (Eds.), *Metaphor in Cognitive Linguistics*, John Benjamins, Philadelphia, 79 - 100, 1999.
5. Jacob Torfing, dẫn theo Lã Nguyên, *22 định nghĩa về diễn ngôn*, Thứ Hai, 02/08/2021; Thứ Hai, 02/08/2021; <http://khoavanhue.husc.edu.vn/22-dinh-nghia-ve-dien-ngon/>.
6. Kövecses, *Metaphor: Does it constitute or reflect cultural models?*, In: Gibbs R. & Steen G. (Eds.), *Metaphor in Cognitive Linguistics*, John Benjamins, Amsterdam, 167 - 188, 1999.
7. Lakoff, G., & Johnson, M., *Metaphors we live by*, The University of Chicago Press, Chicago, 1980, 2003.
8. Louis Marin, dẫn theo Lã Nguyên, *22 định nghĩa về diễn ngôn*, Thứ Hai, 02/08/2021; <http://khoavanhue.husc.edu.vn/22-dinh-nghia-ve-dien-ngon/>.
9. Louise Dzh.Fillips et Marian V.Yorgensen, dẫn theo Lã Nguyên, *22 định nghĩa về diễn ngôn*, Thứ Hai, 02/08/2021; <http://khoavanhue.husc.edu.vn/22-dinh-nghia-ve-dien-ngon/>.
10. Norman Fairclough, dẫn theo Lã Nguyên, *22 định nghĩa về diễn ngôn*, Thứ Hai, 02/08/2021; <http://khoavanhue.husc.edu.vn/22-dinh-nghia-ve-dien-ngon/>.
11. Pragglejaz Group, *MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse*, *Metaphor and Symbol*, 22:1, pp1-39, 2007.